

Acta

Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni

2017
roč. 9/č.3

FAKULTA FILOZOFICKÁ
ZÁPADOČESKÉ
UNIVERZITY
V PLZNI

TĚLO JAKO PLÁTNO: REFLEXE VĚZEŇSKÉHO TETOVÁNÍ Z PERSPEKTIVY VĚZEŇSKÝCH TATÉRŮ

Alena Lochmannová*

Abstract: *This article deals with the issue of prison tattoos from the perspective of prison tattoo artists. The aim of this text is to shed light on the organization and methods of tattooing in Czech male prisons. The partial aim of this work is to reflect on the motives that lead prisoners to tattooing, something that is forbidden in the environment of Czech men's prisons. A tattoo itself may considerably complicate prison sentences in the sense of partial punishment after these activities are revealed. The data and outputs presented in this study are based on a four-year ethnographic investigation of bodily modifications of the population sentenced to imprisonment in the Czech male prison system that was implemented between 2013 and 2017.*

Key words: *identity, imprisonment, prison, tattoos, tattoo artist.*

---

*Ing. Alena Lochmannová, Ústav etnologie, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, alena.oudova@centrum.cz.

1. ÚVOD

Lidské tělo je v oblasti sociálních věd nepostradatelným nástrojem neverbální komunikace, který je umocněn zpravidla specifickostí konkrétního prostředí. Vězeňské prostředí je z hlediska zdůraznění tělesnosti výjimečné, neboť v něm dochází k narušení vlastní identity, k jejímu násilnému odnětí skrze specifické nástroje a praktiky. Těž proto jsou ve vězeňském prostředí důležité veškeré tělesné modifikace, ať již ty zakázané ve smyslu tetování, nebo ty tolerované ve smyslu úpravy vlasů a zevnějšku.

Vězeňské tetování je nástrojem identifikace se skupinou, významným komunikačním nástrojem, prostřednictvím něhož mohou odsouzení vyjadřovat svůj názor, postoj, vyznání či se dílčím způsobem seberealizovat, přičemž nelze opomenout ani aspekt estetičnosti. Nositelé tetování se vymezují proti vězeňskému řádu, zdobí svá těla více či méně symbolicky významnými obrázky a skrze své tetování se do jisté míry identifikují s prostředím, ve kterém se pohybují. Také z toho důvodu je důležité dlouhodobě věnovat pozornost vězeňskému tetování, které je samo o sobě nositelem sdělení vůči ostatním odsouzeným, zaměstnancům věznic i vnějšímu světu.

Dlouhodobě opomíjenou perspektivou je perspektiva vězeňských tatérů. Vězeňští tatéři dokázali své řemeslo pozvednout na takovou úroveň, kdy vězeňské tetování přestalo být jednoznačně identifikovatelným znakem. Faktem zůstává, že i mezi samotnými tatéry existuje jistá nepsaná hierarchie a tito tatéři se liší nejen z hlediska motivů, které je vedou k výkonu jejich činnosti, ale též z hlediska dostupnosti ze strany výzkumníků, zaměstnanců věznic i samotných odsouzených. A je to právě perspektiva vězeňských tatérů, která zasazuje podstatné informace o vězeňských tetováních do širšího interpretačního rámce. Cílem tohoto textu je přiblížení organizace a způsobů tetování v českých mužských věznicích z perspektivy vězeňských tatérů. Dílčím cílem této práce je reflexe motivů, které vedou vězeňské tatéry k realizaci této činnosti, jež je v prostředí českých mužských věznic činností zakázanou a jejíž realizace může pobyt odsouzeného ve vězení značně zkomplikovat ve smyslu dílčích potrestání po odhalení jeho aktivit.

2. VÝZNAM TĚLESNOSTI V KONTEXTU TĚLESNÝCH MODIFIKACÍ

Lidské tělo je objektem zájmu jak věd biologických, tak sociálních, neboť vedle těla fyzického je možno hovořit také o tzv. tělu sociálním. Sociální tělo představuje způsob, jakým je tělo biologické vnímáno a jak je na něj nazíráno. Fyzická existence těla je tak vždy modifikována sociálními kategoriemi, které reprezentují pohled určité společnosti. V tomto kontextu je tělo vnímáno jako jedno z nejnápadnějších médií exprese (Douglas 2003, 69). Je to zcela logické, neboť tělo je lidským prvním a nejpřirozenějším nástrojem (Mauss 1936).

Tělo je nástrojem neverbální komunikace, který nese sdělení ve vztahu k vnějšímu světu. Symbolický význam tohoto sdělení je utvářen skrze úpravy vlastního těla, od těch jednoduchých a každodenních ve smyslu specifického odívání, po ty komplexnější, složitější a kontroverznější, ve smyslu tetování či úprav pohlavních orgánů.

Ve vězeňském prostředí je ovšem oděv jako nástroj vnější reprezentace významně unifikován a možnost individuálního odlišení je v intraskupinovém kontextu znemožněna. Je to dáno tím, že odsouzení nosí vězeňské stejnokroje, tzv. sintry, které reprezentují hodnoty a sociální status skupiny (Joseph a Alex 1972, 719–720). V tomto kontextu lze hovořit o symbolické asimilaci těla fyzického a těla sociálního (Douglas 2003, 164).

Erving Goffman v tomto kontextu hovoří o tzv. umrtvení předinstitucionální identity. Identita svobodného člověka je ve vězeňském prostředí postupně odstraňována skrze standardizované procedury a přístup zaměstnanců věznice, ale též v reflexi ostatních odsouzených. Odsouzený je zpravidla ve věznici zbaven všeho, co si do ní přinesl, a to včetně věcí, s nimiž je spjata jeho sebeidentifikace, v důsledku čehož nedovede před sebou samým ani před druhými prezentovat žádoucí obraz sebe sama (Goffman 1961). Jelikož takto dochází k autoritativnímu potlačování individuality, musejí odsouzení hledat jiné způsoby projevení vlastní identity. Jedním z nich jsou i tělesné modifikace.

3. VĚZEŇSKÉ TĚTOVÁNÍ JAKO SYMBOLICKÝ VZKAZ

Vězení je reprezentantem totální instituce, jejímž základním rysem je její všeobkličující a všezahrnující charakter. Vězeňské zdi, ploty, mříže a zamčené dveře jsou aspekty ztělesňující fyzické oddělení odsouzených od vnějšího světa. Vedle fyzického oddělení však dochází k oddělení sociálnímu, kdy jedinec žije, spí, pracuje a baví se na vymezeném místě, to vše za neustálé přítomnosti ostatních odsouzených. Vše probíhá v souladu se systémem formálních nařízení a plánů směřujících k naplnění cílů vězeňské instituce (Goffman 1961; Giallombardo 1966; Nedbálková 2006). Postupem času přijímá hodnoty odlišné od většinové společnosti, které pramení z oné změněné každodennosti i specifických situací, do nichž se odsouzený dostává v rámci tzv. druhého života odsouzených. Jelikož ve vězeňském prostředí dochází ke spojení atributů obytné komunity a formální organizace, označil Goffman totální instituci jako sociální hybrid (Goffman 1961, 12).

Jedním z nástrojů pro vyjádření vlastní identity v totální instituci je úprava vlastního těla. Úpravy lidského těla jsou známy již od nepaměti (Rychlík 2014, 17). Jsou nositelem symbolického významu. Proces tetování představuje proces zaznamenání symbolu na lidskou kůži, o tetování je tak možné smýšlet jako o metaznaku, neboť symbol samotný je nositelem řady dalších informací pro druhé, ať už se jedná o vizuální demonstraci příslušnosti k určité skupině, sociálního statusu či o snahu zvýšit vlastní atraktivitu. Prakticky každé tetování je nástrojem interpretace symbolického významu konkrétního obrazu na kůži odsouzeného. Symboly jako takové je možné chápat jako skutečné filtry, skrze které sdělujeme své zkušenosti (Lay 1980, 181).

Lidská mysl obecně pracuje a komunikuje prostřednictvím symbolů, jejichž význam překračuje čas i prostor (Gibson 2010, 7). Též proto je třeba na tetování nahlížet jako na nástroj neverbální komunikace, a to především ve vztahu k jeho komunikační a identifikační funkci. V tomto významu bylo zajímavým tetováním stigmatizační tetování ve formě cejchu, což je historicky běžná praxe doplňující vypalování značek a další ostrakizující tresty (Rychlík 2005, 51–52). Cejchování

není neznámou praxí ani ve vězeňském prostředí, ovšem v českých věznicích je nahrazeno spíše kategorií nedobrovolného, dehoneštujícího tetování, které je individuálním trestem za provinění se odsouzeného proti nepsanému vězeňskému řádu či nástrojem pro ponížení slabého jedince. Zpravidla se jedná o vulgární, urážlivé, ponižující, případně sexuálně devalvující motivy. Opakovaně se například objevují penisy vytetované na mužských obličejích, nejčastěji na čele či na spánku (Lochmannová 2015, 12–13).

Z hlediska identifikace jsou známá především tetování vězňů nacistických a komunistických koncentračních táborů identifikačními čísly na ruce (Rychlík 2005, 53).

Vězeňské tetování má velice složitá a neveřejná komunikační pravidla. Jedná se o tetování s antiautoritativním podtextem (Rychlík 2005, 53). Tento antiautoritativní podtext je přítomný prakticky u každého vězeňského tetování, neboť tetování ve vězeňském prostředí je vzpourou proti vězeňským pravidlům a vězeňskému řádu. Odsouzeným je tetování zakázáno, a to jak aktivní, což znamená tetovat sebe nebo jiného, tak pasivní, což znamená nechat se tetovat. Tento zákaz je veden snahou eliminovat nebezpečí nákazy HIV či hepatitidy (Kalvodová 2012, 95).

Vedle komunikační a identifikační funkce slouží tetování jako nástroj přiřazení příslušnosti k určité skupině. Hovořit je tak možné o sociálně skupinové funkci. Mnohá tetování jsou statusovou záležitostí vyjadřující určitý sociální status, elitní pozici či určité schopnosti a vlastnosti. Některá tetování jsou záznamem a prezentováním životních událostí. A pochopitelně ani ve vězeňském prostředí není možné pominout zkrášlovací funkci tetování (Blažek 2011, 97–99).

I ve většinové společnosti prošly tělesné modifikace ze sociální perspektivy významnými změnami ve vztahu ke svým funkcím, a to především v průběhu posledních dvou dekad (DeMello 2003). Tetování je dnes možné nalézt v každé sociální třídě (DeMello 2003). Díky tomu přestalo být tetování primárně spojováno s atributy jako agrese a kriminální minulost. Tetování jako módní trend proniklo pochopitelně i do vězení. Odsouzení si zdobí svá těla ornamenty, biomechanikou i vyobrazeními bez zjevného významu. Nejen v kontextu dominantní společnosti, ale i ve vězeňském prostředí byla symbolika do jisté míry potlačena, zkrácena, a je proto třeba na vězeňská tetování nazírat nikoli jako na individuální výkřik, ale jako na sdělení, které dává význam pouze v kontextu ostatních sdělení, která poskytuje tělo odsouzeného, ať už se jedná o další dílčí tetování, vypracovanou muskulaturu, úpravu vlasů, modifikace penisu či způsob pohybu v prostoru.

4. SYMBOLY A STATUS ZA TABÁK

Fyzické tělo slouží jako prostředek reprezentace genderu, etnicity i třídy, které jsou symbolicky ztělesňovány. Tetování pak přispívá k vytváření kulturního já („self“). Je prostředkem, skrze který dochází k propojení těla fyzického a sociálního, neboť fyzické tělo ozdobené tetování má širší interpretační rámec (Douglas 2003). Je tak možné konstatovat, že jestliže tetování dělá lidské tělo kulturně viditelným, vězeňská tetování, především pak umístěná na místech, jako je obličej, krk a ruce, dělají tělo odsouzeného ještě viditelnější, co více, vůči ostatním odsouzeným i vnějšímu světu vymezují sociální pozici odsouzeného jedince (DeMello 1993, 10).

Symbolika tetování byla do jisté míry potlačena vlnou módy a trendy prezentovanými prostřednictvím stránek časopisů, které mají odsouzení k dispozici. Je možné konstatovat, že povaha vězeňského trhu se ve vztahu k poptávce a nabídce změnila. Poptávány jsou stále více moderní ornamenty a motivy, čemuž se vězeňská nabídka musí nutně přizpůsobovat. Na tomto dílčím trhu, tedy trhu s určitým statkem nebo službou, platí veškerá pravidla interakce nabídky a poptávky. Právě tetování je na vězeňském trhu artiklem, který je ceněný, za který se platí drogami, nákupy v kantýně, penězi nebo v českém prostředí úplně nejčastěji tabákem.

Principy vězeňské směny odrážejí klasické principy trhu a stejně jako jedinci a domácnosti na trhu, tak i odsouzení jednají v rámci svého omezeného trhu racionálně (Becker 1968; Morrow 1994; Sunstein 1999; Lochmannová 2016). Racionálně reagují odsouzení na změnu směnné hodnoty a užítku. Jestliže se určitá komodita či aktivita stane nákladnější, odsouzení mají tendenci poptávat její nižší množství a komoditu či službu substituovat. Naopak jestliže se určitá aktivita či komodita stane méně nákladnou, pak mají odsouzení tendenci poptávat větší množství (Lochmannová 2016, 34). Těž cena závisí na tom, zda se jedná o statek luxusní nebo statek běžný. Jelikož ale ve vězeňském prostředí je žádaných komodit ve smyslu kávy či tabáku málo, jejich mezní užitek je značný a tomu odpovídá cena. Co více, ještě méně jednotek je spotřebováváno v případě například mobilních telefonů a logika i zde zůstává stejná. Jelikož mezní užitek ve vazbě na množství je zde vysoký, také cena je vysoká. V tom se liší vězeňské prostředí od běžného prostředí, neboť ve světě mimo vězeňské zdi je takových komodit, jako jsou mobilní telefony, dostatek v řadě typových variant, a tudíž nabízející musí cenu logicky přizpůsobovat poptávce. Toto za vězeňskými zdmi neplatí (Lochmannová 2016, 35). Naopak tetování je služba poskytovaná v každém vězení. Proto je zde mezní užitek nízký, a tudíž i cena je nižší, než by mohlo být očekáváno, přičemž vyšší cena souvisí zpravidla s kvalitně odvedenou prací od vězeňských tatérů, kteří se za dobu své vězeňské kariéry již etablovali.

Provedení vězeňského tetování je službou, která vždy byla a vždy bude poptávána. Poté, co je vězeň zbaven svého oblečení a je mu přidělen stejnokroj („sintř“), je mu přidělen identifikační číslo. Jeho tělo a jeho číslo jsou to, na co je redukována jeho identita. A jak někteří odsouzení říkají, není možné změnit své číslo. Proto je vězeňské tetování spíše než cenou a dostupností ovlivněno faktorem preferencí. Vězeňští tatéři užívají barvu jako nástroj, jak pod kůži odsouzeného vpravit novou identitu. Tetování patří mezi ty vůbec nejnvýsnější vězeňské činnosti. Někteří tatéři se naučili svému řemeslu na ulici a své dovednosti ve vězeňském prostředí dále rozvinuli, jiní začali tetovat z nedostatku podnětů ve vězeňském prostředí či za účelem získání ekonomicky hodnotných statků (DeMello 1993, 12).

Tetování je statusovou záležitostí, a to nejen tetování pasivní, které nosí odsouzený na svém těle, ale též tetování aktivní, kdy jedinec tetuje jiného jedince. Obecně vězeňští tatéři, kteří mají talent, jsou vyhledávaní a velmi často požívají řady výhod plynoucích z jejich pozice v rámci neformální vězeňské hierarchie. Stejně tak samotné tetování může sloužit nejen jako nástroj sebeidentifikace a vizuální deklarace statusu, ale též jako nástroj degradace a ponížení v situacích, kdy se jedná o tetování, které je svým charakterem nedobrovolné, tedy v situacích, kdy tatér tetovaného potetuje proti jeho vůli nebo bez jeho vědomí. Taková tetování

je možno označit jako devalvující, která jsou užívána zpravidla k označení vězňů nebo k jejich internímu potrestání. Nedobrovolná tetování bývají často realizována na slabších jedincích, kteří se provinili proti internímu vězeňskému řádu. Jedná se v podstatě o formu trestného tetování, které je umístěno na viditelném místě, je tudíž všem ostatním dostatečně na očích a odsouzený se ho nemůže jednoduše zbavit. V českém prostředí se však jedná spíše o jednotky případů (Lochmannová 2015, 12–13).

O postavení jedince v rámci sociální hierarchie ve vězeňském prostředí mužských věznic rozhoduje moc, která může pramenit z řady různých zdrojů. Mezi hlavní zdroje moci mohou patřit ekonomická síla (DeMello 1993; Becker 1968; Ehrlich 1974; Price 1973; Crewe 2009), vyvinutá muskulatura, a tudíž fyzická síla (Struckman-Johnson, Struckman-Johnson, Rucker, Bumby, Rucker a Donaldson 1996; Crewe 2009), schopnost psychologické manipulace (Rogers 2013; Esposito a Wood 1982) a možnosti odsouzeného ve smyslu nerovného přístupu odsouzených ke zdrojům v závislosti například na zařazení na pracoviště či konkrétní aktivitu programu zacházení. A právě pro deklaraci statusu/postavení v sociální hierarchii slouží primárně viditelné fyzické úpravy těla, mezi kterými dominuje tetování jako statusotvorný symbol (Rychlík 2005; DeMello 1993), a právě vězeňští tatéři jsou jedinci, kteří díky svým možnostem požívají výhod pramenících z vlastnictví ekonomicky cenných statků a díky své síti kontaktů a vazeb se svými zákazníky – odsouzenými často dokáží velmi umně ovlivňovat své okolí a manipulovat s konkrétní situací a jedinci. Pokud si toto uvědomíme, dojdeme k závěru, že vězeňští tatéři, respektive jejich určitá sorta, neboť i mezi samotnými tatéry existuje určitá forma hierarchie, patří v rámci vězeňské komunity mezi privilegované a vlivné jedince. Zdrojem jejich neformální moci je nejen jejich talent a um a poptávka po jejich službách na straně odsouzených, ale také ekonomické statky, které drží a k nimž mají díky své činnosti přístup.

5. METODOLOGIE

Data a výstupy prezentované v této studii vycházejí z čtyřletého etnografického výzkumu tělesných modifikací populace odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody v prostředí českých mužských věznic, realizovaného v letech 2013–2017. Ačkoli zaměřením výzkumu byla majoritně symbolika a proces tetování ve vězeňském prostředí, primárním zaměřením této studie jsou organizace a techniky provedení tělesných úprav, konkrétně tetování, představené z perspektivy vězeňských tatérů. Řada výzkumů, které se zaměřovaly na vězeňské tetování (DeMello 1993; Fisher 2002; Rychlík 2014), prezentovala vězeňská tetování především z hlediska symbolického významu z perspektivy odsouzených – tetovaných. Ten je pochopitelně stěžejní, neboť se jedná o nosnou perspektivu z hlediska modifikace vlastního těla, nicméně považují za důležité tuto perspektivu doplnit perspektivou tvůrců vězeňských tetování, vězeňských tatérů, jejichž percepce významu a procesu vězeňských tetování je v řadě případů do jisté míry odlišná od tetovaných odsouzených. Co víc, u vězeňských tatérů lze častěji nalézt důraz na symbolický význam, na tetování jakožto znak nesoucí informaci, zatímco v řadách odsouzených je patrný příklon k trendům, estetické funkci tetování na úkor zjevné informační a komu-

nikační funkce tetování. A jsou to právě vězeňští tatéři, kteří mají nejužší vztah k vymezení organizace a technik tetování ve vězeňském prostředí, neboť samotným technikám a provedení byla dosud věnována pouze minimální pozornost.

Metodou sběru dat byly polostrukturované rozhovory a pozorování ve vnitřních prostorách věznic. Metoda kvalitativního výzkumu byla zvolena s cílem získání hlubšího vhledu do procesu vězeňského tetování a skrze tetování a další tělesné úpravy do problematiky každodenního vězeňského života a jeho jednotlivých aspektů. Kvalitativní metody vězeňského výzkumu jsou výzkumníky využívány již od dob Clemmera (1958), Sykese (1966), Lombarda (1981), až po současné studie Drake (2012), Becci (2012), Skarbeka (2014) či Lochmannové (2015; 2016). Pokládáné otázky v rámci rozhovoru sledovaly jako hlavní linii procesu vězeňského tetování s důrazem kladeným na techniky tetování, organizaci procesu tetování, vězeňský tetovací byznys, ale i vazbu tetování na status odsouzeného. Otázky na vězně byly vždy individualizované v návaznosti na hloubku konverzace a ochotu vězně komunikovat. Zcela pochopitelně nebyli všichni odsouzení stejně otevření, nicméně velmi zajímavým zjištěním pro mě byla skutečnost, že vězeňští tatéři byli zpravidla ve srovnání s ostatními mnohem otevřenější a dovolili mi nahlédnout do tajů svého řemesla.¹ Co více, právě oni se ukázali být klíčovými aktéry při získávání přístupu k dalším odsouzeným. Celkem jsem v letech 2013 až 2017 realizovala 94 rozhovorů s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody a zhruba 170 hodin pozorování ve vnitřních prostorách věznic doplněné o rozhovory se zaměstnanci věznic a pořizování fotografického materiálu za účelem následné analýzy jednotlivých tělesných modifikací. Výzkum byl realizován z pozice outsidera, což znamená, že v době realizace výzkumu jsem nebyla a nadále nejsem v pracovním ani jiném vztahu vůči Vězeňské službě České republiky nebo Ministerstvu spravedlnosti České republiky.

Svůj výzkum jsem provedla v pěti věznicích na území České republiky. Realizován byl pouze v českých mužských věznicích, tudíž se vztahuje pouze na odsouzené – muže, neboť s ohledem na skutečnost, že jsem v rámci výzkumu pořizovala též fotografický materiál a ve vazbě na výrazně nižší počet odsouzených žen, a tudíž vyšší míru možnosti identifikace dle specifického znaku, jakým tetování bezpochyby je, jsem svůj výzkum nerealizovala mezi odsouzenými – ženami, především tedy s ohledem na snahu o maximální míru anonymizace respondentů a minimalizaci možnosti potenciální identifikace respondenta i instituce, kde bylo šetření realizováno. Odsouzení, s nimiž jsem vedla rozhovory, se lišili v řadě aspektů od charakteru spáchané trestné činnosti, přes věk, vězeňskou historii i statusové umístění v rámci nepsané vězeňské hierarchie, a tedy možnosti participovat na vězeňském životě a ovlivňovat jej. V případech odsouzených – tatérů se jednalo o muže různého věku, přičemž u všech převažovala předchozí majetková trestná

---

¹ Jak již naznačuje samotný název tohoto článku, jedná se o reflexi vězeňských tatérů. Cílem tohoto textu není prezentovat představená data jako data zcela objektivní. V tomto kontextu je nutno respektovat bariéry, které vězeňský výzkum skýtá, tedy především fakt, že výpovědi tatérů jsou zároveň konstrukcí jejich sociální identity. Rozhovor se mnou jakožto se zástupkyní vnější společnosti pro ně představoval možnost získání pozitivní sociální hodnoty a ačkoli se výpovědi tatérů v řadě aspektů překrývají, je třeba k nim přistupovat obezřetně, neboť identitní práce dávala odsouzeným určité mantinely ve smyslu toho, o čem se mnou budou a nebudou hovořit.

činnost. Věková pestrost v případě tatérů nebyla výrazná, jednalo se o muže ve věkovém rozmezí mezi 27 a 40 lety. Délka rozhovorů s vězeňskými tatéry se pohybovala kolem 120–180 minutami. To, jak dlouhý byl náš rozhovor, vždy záleželo na ochotě odsouzeného sdělit mi příslušné informace. U vězeňských tatérů se mi osvědčilo uvádět reference, neboť kategorie „vězeňských profesionálů“, tedy zavedených tatérů, kteří si vybudovali v rámci vězeňského prostředí prostřednictvím tetovací činnosti dobré jméno, se zpravidla mezi sebou zná, jejich pověst překračuje jednu věznicí, a tudíž mi bylo ku prospěchu, když jsem mohla například odkázat na práci jiného tatéra, neboť tito profesionálové svoji práci navzájem sledují a uznávají. Pro získávání respondentů jsem využila metody sněhové koule, kdy prvním odsouzeným byl zpravidla odsouzený s vyšším hierarchickým postavením a vyšší mírou neformálního vlivu na ostatní odsouzené, který byl vybrán speciálním pedagogem či vychovatelem, přičemž následně jsem vycházela z doporučení samotných odsouzených, což se ukázalo jako velmi výhodné, neboť odsouzení si sami mezi sebou předávali informace o realizaci výzkumu a o jeho záměru, což do jisté míry minimalizovalo rozpaky a obezřetnost z jejich strany, a tudíž byli ochotni více spolupracovat.

Místem realizace rozhovorů se stala zpravidla kancelář speciálního pedagoga či psychologa, případně vychovatele, přičemž rozhovory byly realizovány s ohledem na citlivost tématu a snahu o minimalizaci pocitu kontroly ze strany autority pro odsouzeného bez přítomnosti dalších osob, kdy rozhovoru byl účasten vždy jeden výzkumník a odsouzený. Snahou bylo omezit potenciální rušivé vlivy, které by mohly plynout z přítomnosti dalších osob. V průběhu celého výzkumu byla a i nadále je garantována anonymita věznic i samotných odsouzených. Z tohoto důvodu nejsou věznic, v nichž byl výzkum realizován, konkrétně jmenovány. Stejně tak u vybraných citovaných výpovědí odsouzených jedinců, tedy tatérů, ale i tetovaných, došlo ke změně křestních jmen.

K pochopení rozdílných aspektů vězeňského života, jehož součástí je vězeňské tetování, jsem realizované rozhovory doplnila o již zmíněné pozorování ve vnitřních prostorách věznic a rozhovory s vězeňským personálem. V průběhu celého pozorování jsem si vedla terénní deník, který pro mě byl komplementárním materiálem k pořízeným nahrávkám, jež byly následně přepisovány a analyzovány na základě principů tematické analýzy (Ezzy 2002) a fotografiím.

6. VĚZEŇSTÍ UMĚLCI

Od 90. let zažívá (nejen) české prostředí něco, co bychom mohli nazvat jako renesanci tetování (Rubin 1988, 141–153). Proměnila se povaha tatérů, změnila se též klientela a začala být postupně rozvolňována představa tetování jako deviantního znaku (Schildkroust 2004, 335). Tyto vlivy se, ač s jistým zpožděním, dostaly i za vězeňské mříže a začaly ovlivňovat tatéry i jejich zákaznický ve výkonu trestu odnětí svobody. Nejprve byla populární barevná tetování, ale protože barev bylo ve vězeňském prostředí vždy nedostatek, případně byly nahrazovány temperami, které ale postupem času bledly a vypadávaly, tudíž v tetovaném obraze vznikaly nevzhledné prázdné mezery, stále bylo možné na základě černého či namodralého tetování rozpoznat člověka s primárně kriminální minulostí. I tento trend se

však změnil a vlnu obliby barevných tetování vystřídala vlna tetování černých, umně vystínovaných. Naopak do věznic pronikla barva a unylá černá tetování začala být doplňována jejich barevnými variantami, i když pochopitelně v omezené míře. Proměnily se techniky a s uměleckým postupem a rozvojem profesionálních salónových tatérů došlo v adekvátní míře také k rozvoji vězeňských profesionálů, kteří dokázali v dostatečné míře tuto proměnu na úrovni poptávky, ale i nabídky reflektovat, akceptovat a adaptovat se. To potvrzuje i vězeňský tatér, Jezus.

Jezus: „*Tetování šlo u nás v Český republice dopředu. Kvalita je závislá na tom, jak se to tetování hojí a je to hlavně na tom tatérovi.*“²

Důležitost volby a důraz kladený na výběr vhodného tatéra potvrzuje i Martin, který je jedním z tetovaných odsouzených.

Martin: „*Tohle všechno jsou kěrky, co jsem si nechal dělat venku, ve vězení jsem si nechal udělat jen tu ruku. Dlouho mi trvalo najít dobrýho tatéra, jeden mi ji rozdělal, ale pak šel domů a nebyl tu nikdo. . . teda tatěři tu byli, ale neuměli, nebylo to dobrý. Tak jsem si radši počkal.*“

Rozpracovaných a nedopracovaných tetování je možno ve vězeňském prostředí nalézt celou řadu, často v souvislosti s přestěhováním odsouzených či jejich propuštěním na svobodu.

Jak naznačuje Martinova výpověď, mezi vězeňskými tatéry existuje jistá hierarchie. Důležitá je míra talentu, zkušenosti i dobré jméno tatéra, ale i skupina odsouzených, kteří jsou jeho klienti. Proniknout k hierarchicky nejvýše postaveným tatérům je z hlediska limitů vězeňské etnografie velmi těžké, a to nikoli pouze pro výzkumníka, ale i pro samotné zaměstnance věznic. Proto se ve své práci zaměřují především na tatéry, které je možno označit za vězeňské profesionály. Vězeňští profesionálové zpravidla objevili svůj talent v rámci svého občanského života, někteří již v raném věku. O tom hovoří odsouzený tatér Bába, který začal tetovat ještě před vstupem do vězeňského prostředí.

Bába: „*Začínal jsem s malováním už ve škole, vlastně už od školky. Začínal jsem s Walt Disneyem, pokračoval jsem a paní učitelka si toho všimla, říkala, že mam nějaký talent, nadání, tak jsem pak jezdil po různých výstavách a soutěžích. . . a asi v šestý nebo sedmý třídě. . . no prostě špendlíky, tuše, jo, ve škole to byly prvotní lásky, monogramy a takovýhle ptákoviny jsme si začínali dělat, vypíchávat. Když nebyly špendlíky, tak kružítko. Tetovat jsem začal až v devadesátém druhým, to bylo první tetování mojí kamarádce na zadek, tehdy jsem jí tam tetoval růži a bylo to ruční technikou.*“

Tatér Karel se musel vypracovat, přičemž i on využíval svého malířského talentu. Jeho působivé obrazy mimochodem dodnes zdobí kanceláře zaměstnanců Vězeňské služby jedné z věznic, ve které pobýval v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Do techniky tetování však musel proniknout.

Karel: „*Maluju už od dětství. Maloval jsem i v prvním trestu, kdy jsem se nechal sám tetovat. Pak jsem zkoušel tetovat, udělal jsem nějaký řízek, nedařilo se, a pak to bylo lepší a lepší.*“ Výrazem řízek referuje dle svých slov ke „*kusu fleku, co nemá nic společného s tetováním*“.

---

²S cílem dodržet autenticitu interpretace odsouzených ve výkonu odnětí svobody jsou výpovědi autentickým přepisem zaznamenaných částí rozhovoru. Z tohoto důvodu neodpovídají normě spisovné češtiny.

Tatérům se ve vězeňském prostředí poměrně daří. Tetování jako takové je ve vězeňském prostředí jednou z nejčastěji poskytovaných služeb, která je prováděna za úplat. Nejčastějším platidlem je tabák, vedle něj pak káva, cigarety, poštovní známky, čaj, mobilní telefony, prášky nebo drogy (Lochmannová 2015, 35). Nutno však podotknout, že vzhledem k tomu, že množství peněz transformované do tabáků a jiných statků je ve vězeňském prostředí značně omezené, je cena tetování mnohem nižší než v rámci mimovězeňského trhu. To potvrzuje i odsouzený přezdívaný Hank, letitý vězeňský tatér.

Hank: „*Ty ceny jsou dostupný. Dam příklad, cirka od ramene k lokti beru od 200 do cca 500 Kč. Je mi jedno, jestli mi to daj v tabácích nebo v penězích. Já jsem teď podstoupil léčbu interferonem, takže přestávám kouřit, ale tabák si i tak vezmu, protože za tabák si tady koupíte opravdu všechno... co se týče jídla, některý toho využívají třeba i na ochranu, ale to je pro mě zbytečný.*“

Tatěři jsou skuteční umělci, a tak si vedle tetování vydělává svým uměním i tak, že malují odsouzeným podle fotografií portréty jejich dětí, partnerek či jiných blízkých osob. Každý tatér má ovšem svoji cenu.

Ježus: „*Tak určitě jsem si za to nechal platit. Dostal jsem kafíčko, hovořili jsme. Pro nikoho to nedělám zadarmo. Jedinej, kdo za nic neplatí, je věznice.*“

David: „*Teď poslední rok, kdo si přijde, tak mu udělám kěrku. Jdu domů, už není co hrotit. Co jsem chtěl, jsem už dostal. Většinou záleželo na nich. Tady v základu, já jsem těch sedm a půl let dělal, takže to jsem skoro nic nepotřeboval.*“

Cena tetování je, obdobně jako doba, po kterou je tetování prováděno, nersrovnatelně nižší než ve většinovém světě. Vězeňští tatěři zpravidla žádají částku v podobě tabáků v řádech stovek korun, a to i za velmi rozsáhlá díla, jako jsou například rukávy. Vůči většinové praxi profesionálních tetovacích studií se zpravidla vymezují negativně a pro tetovací byznys za zřejmým účelem ekonomického zisku a zvyšování vlastního disponibilního důchodu nemají pochopení.

Tomáš: „*Přišla sem osoba, která se venku nechala tetovat, a říká mi: ‚Kámo, já jsem za tole dal devět set, a to jsou čtyři písmena.‘ Říkam: ‚Cože? Mně by si dal cigaretu a vůbec bych to neřešil. Zkrátka je to tvoje dcera, bych ti to udělal normálně, protože je to něco z tvý rodiny.‘ Ale devět set za takovýhle banální písmo, ještě který je krapkatý, to ať se na mě ti tatěři nezlobí, ale to je fušeřina, fušeřina. Když něco dělám, tak to dělám pořádně, nebo nedělám vůbec nic.*“

Vlastnictví ekonomických statků a dobré jméno tatéra, který poskytuje kvalitní služby, jsou v rámci druhého života odsouzených atributy, které přispívají k jeho výhodnějšímu postavení v rámci vězeňské hierarchie (Dirga, Lochmannová a Juříček 2015, 559–578). Takový odsouzený je pak schopen uplatnit svoji neformální autoritu v rámci získávání výhod i rutinních činností v rámci každodenního vězeňského života. Jeho autorita není zpochybnována a pro svůj talent a služby, které poskytuje ostatním odsouzeným, bývá zpravidla velmi ceněn. Tím, že odsouzení recidivisté prochází řadou vězeňských zařízení, společně s dílem příslušného tatéra, které zdobí jejich tělo, šíří tatérovo dobré jméno a profesionální pověst. Na druhou stranu s sebou nese dobré jméno tatéra též určitá úskalí, neboť poptávka po vězeňském tetování je skutečně velká a prakticky nekonečná. Statusové postavení tatéra jej však opravňuje k tomu, aby poptávajícího odmítl, a ten toto odmítnutí respektuje.

František: „Je to pro mě jednoduchý. Mně je nějakých 39 let, takže od devadesátýho druhýho roku jsem začínal tuhle kariéru. Před tímhle trestem jsem byl čtyři a půl roku venku. Vrátil jsem se sem a pořád to jméno mám. Já jsem přišel na příbýl, vystoupil jsem z autobusu a ti, co mě znají, tak říkali: ‚Pojď k nám na oddíl, budeš tady mít všechno, máš už tady zařízeníou cimru.‘ Teď jsem přišel do skladu a hnedka na mě zase kluci ve skladu: ‚Pojď k nám.‘ Takže má to svoji výhodu, ale zároveň nevýhodu, protože nemáte chvílku pro sebe. Vy doděláte jednu práci a hned vzápětí: ‚Hele, co, uděláš mi to dneska nebo budeš mít zejtra čas?‘ To je ten problém. Pokud si nedokáže ten člověk dupnout a říct: ‚Hele ne, dneska dělat nebudu‘ nebo pokud jim to nedá najevo, tak je to špatný. Pak už začínáte být jejich otrokem. Takže jak pro koho. Já to mam tady v klidu, v pohodě, dá se říct, že i u těch příslušníků.“

Jezus: „Ve vězení mi to dřív nebavilo, ale když jsem se v tom naučil chodit, bylo to jako venku. To i dnes hodně lidí zjistí, že jsem na cé dvojce a ptají se, jestli ještě kέρuju.“

To, že vězeňští profesionálové primárně netetují proto, aby si přilepšili, jako někteří tatéři „začátečníci“, ale kombinují ekonomický přínos s možností uspokojit potřebu seberealizace, tak vede mnohdy i k tomu, že poptávajícího odmítnou.

Obecně vztah a spolupráce mezi vězeňskými profesionály funguje, rivalita ve smyslu konkurenčního působení zde prakticky neexistuje. Zkušení tatéři spolupracují a nebrání se předáváním svého umění, proto si často v rámci vězení vychovávají i svého nástupce.

Harry: „Byl tu jeden pán, který měl salon venku a ten sám říkal: ‚Nedej bože, až ty dostaneš original mašinku do ruky.‘ Tak na to se těším, na to se moc těším. Todle mi furt leží v hlavě. Ale konkurence tu nebyla, ba naopak. On kolikrát přišel: ‚Já vim, že ty ty záda uděláš za čtyři hodiny, já bych na to měl tejdén.‘ Což mi těšilo.“

Jiří: „Já nemam nějakou konkurenci, a když mám, tak jsem rád. Naopak tady jsem zaučil dva kluky, kteří už si to teď jedou a baví je to.“

Prakticky nenajdete vězeňského tatéra, který by sám neměl své tělo ozdobené tetováním. Ne nutně ve velkém množství, stejně tak se ne nutně musí jednat o tetování na první pohled viditelná. Co je však evidentní, to je skutečnost, že tatéři o svých tetováních důsledněji přemýšlí, rozmýšlí motiv, více dbají na hygienu a velmi důsledně vybírají tatéra.

Jiří: „Je jasný, že si na tělo nedam jen tak něco, musí to mít význam, smysl, minimálně pro mě. Když za mnou někdo z kluků přijde, že chce kέρku, hodně se jim snažim vysvětlit, že třeba zrovna tohle se k němu nehodí. Nebo jiná situace je, když chtějí něco přesně podle obrázku. To nedělám, nekopíruju, musí se to aspoň trochu změnit. Oni to hlavně chtěj kvůli tomu, že se jim to líbí, moc o tom nepřemýšlej. Já bych si nenechal nic, co by pro mě nemělo význam, to bych měl radši tělo čistý.“

Zatímco vězeňští profesionálové s odsouzenými pracují ve smyslu reflexe zvoleného motivu či místa pro tetování, tatéři začátečníci, kteří jsou primárně motivováni ekonomickým prospěchem, nechávají volbu čistě na odsouzeném.

Dominik: „Co chtěj, to jim udělám, nedělám jim tu mámu, jsou dospělý, chtěj to, tak jim to udělám, proč by ne.“

7. VĚZEŇSKÁ TETOVÁNÍ JAKO ZAKÁZANÉ OVOCE

Být vězeňským tatérem – profesionálem, o jehož práci je zájem, má své výhody ve smyslu možnosti seberealizace i možnosti získání žádaných statků v rámci neformální vězeňské směny, na druhou stranu je třeba si uvědomit, že takový tatér se vystavuje permanentnímu riziku, neboť tetování je ve vězeňském prostředí zakázáno. Odsouzeným je zakázáno „*tetovat sebe nebo jinou osobu, nechat se tetovat nebo mít ve věznicích v držení pomůcky k provádění tetování; to platí obdobně také pro jiné způsoby porušování integrity lidské kůže a držení pomůcek k provádění takové činnosti*“.³ Tetování tak bylo ve věznicích vždy skrytou a utajovanou aktivitou.

Základem je navázání kontaktu s tatérem a domluvení konkrétního termínu pro tetování. Nejjednodušší je kontakt s tatérem přímo na oddílu, ale ani jeho přítomnost na jiném oddílu není zpravidla problém.

Jan: „*To je různý, v práci, na ošetřovně. Většinou je to přes známý, nebo když jsem na vycházce, tak na mě kolikrát zavolají, jestli je možnost, abych mu nějaký obrázek udělal. . .*“

Tetuje se zpravidla na pokoji (tzv. cimře) tatéra, někdy i odsouzeného, záleží na praxi tatéra a jeho požadavcích. Nejčastěji se tetuje během dne v průběhu pracovního týdne. Aby se minimalizovalo riziko přistížení odsouzených při tetování, staví si před pokoj odsouzení tzv. stojky, tedy jiné odsouzené, kteří mají za úkol hlídat. Tato praxe není běžná ve všech věznicích, neboť někteří tatéři spoléhají na to, že uslyší bouchnutí katru, vězeňští profesionálové však stojky mají vždy. Úkolem takové stojky je upozornit na přicházejícího dozorce, ať už zaklepáním na dveře, nebo výkřikem hesla, které upozorní na nutnost urychleného ukončení tetování a uschování tetovacích pomůcek. Takovými hesly jsou například „voda, ara, cikno nebo malej“. Stojku si zpravidla zajišťuje odsouzený, který se nechává tetovat.

Antonín: „*Já je mam naučený, že nemá stojku, netetuju. Oni pak vyběhnou na službu, a proč jsi neřval, a pak jsou problémy. Proto já říkám, chceš mít tetování, sežeň si stojku, kohokoli, ručíš za to ty. Vybrali nás, je to špatný pro tebe.*“

Každý z vězeňských profesionálů, který se dlouhodobě věnoval tetování odsouzených, byl za svoji činnost potrestán, nikoli však proto, že by některý z tetovaných přiznal, kdo jej tetoval, k čemuž prakticky nedochází, ale proto, že byl přistížen při provádění tatuáže nebo u něj byl nalezen strojek či další pomůcky potřebné k provedení tetování. Nutno však podotknout, že z rozhovorů s odsouzenými vyplývá, že represivní přístup založený na uložení kázeňského trestu a pobytu na oddělení výkonu kázeňských trestů pro ně není dostatečným trestem, který by je odradil od jejich činnosti.

Bába: „*Já kdybych i dnes skončil na trestňáku, tak se tam mám zlatě. A hlavně, spousta známých.*“

Pavel: „*Ten člověk neřekne, že tetování má od vás, ale ono je to napadne, kord, když u vás najdou strojek. . .*“

Samotný proces tetování probíhá poměrně dost podobně jako tetování v tetovacím salonu ve většinové společnosti, ovšem s využitím pouze dostupného mate-

³Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

riálu a součástek. Tatér zpravidla nakreslí nebo překreslí motiv či obrázek, který tetovaný žádá, případně jej zvětší a provede dílčí úpravy, s využitím tuhého deodorantu udělá obtisk na kůži odsouzeného a je připraven tetovat. Důležitá pro vězeňského tatéra – profesionála je i hygiena a následná péče. V tom se vězeňský profesionál liší od běžného vězeňského tatéra, u kterého není výjimkou míchání barev či opětovné upotřebením již použitých jehel, což je častý zdroj přenosu infekčních nemocí. Vězeňský profesionál ovšem na hygienu dbá, používá sterilní jehly, které kupuje jako nové, vyvařuje je (ne však každý), vybrušuje, dezinfikuje, stejně tak nemíchá barvy a často tetuje v rukavicích, které získá například od skladníků či obecně v rámci svého pracoviště.

František: *„Nechával jsem si tu kérku udělat už před lety, tehdy jsem na to koukal jinak. Dneska už bych si vybíral. Tady tetuje každéj druhej, kvůli tabákům, ale oni vám tvrdí, že umí, ale neumí ani. . . neumí. Slejvaj barvy a pak jsou tu žloutenky. Já ji taky mam, protože jsem o tom dřív nepřemýšlel a nechal jsem si tu kérku. A on mě vzal stejnou jehlou, jakou bral další. Dneska už bych si vybral líp, jako jsou tu šikovný kluci, teď je tu jeden, co fakt umí a dělá s novejmá jehlama a hodně pěkně dělá.“*

To potvrzuje i jeden z tatérů, kterého by ovšem bylo možno zařadit do kategorie amatérských vězeňských tatérů, Ivan.

Ivan: *„Tady ty prostředky nejsou, tak se barvy prostě slejvaj, vždycky se to tak dělalo. Jehlu normálně očistím, vyvařím a jedu dál.“*

Vězeňský profesionál též tetované poučí o následné péči o tetování a zajímá se o to, jak se jeho dílo zhojilo, neboť své tetování považuje za svoji vizitku a v situaci, kdy si již mezi odsouzenými vybudoval dobré jméno, nechce toto jméno znehodnotit.

Bába: *„Dám příklad, když mam já žloutenku, jo, mam ji, ale dávám si pozor. Za jedno sterilní jehly, když nemam steril, tak používám alkohol, což je to nejjednodušší. Jehly nevyvařuju, protože měknou, necham je ponořený, pak je přebrousím a znovu dezinfikuju. Pak vezmu převařenou vodu a v tom to vypláchnu, ale stejně alkoholovým polštářkem to ještě přetírám. A hlavně tetování v rukavicích.“*

Po tetování je kůže tetovaného ze strany tatéra zpravidla ošetřena, omyta a namazána a tetovaný je poučen, že by se měl po několik dní vyhýbat přímému slunci, vynechat sprchu a nosit dlouhý rukáv či obecně takové oblečení, které by do doby, než dojde ke zhojení strupů, zakrylo čerstvé tetování před očima vězeňského personálu.

Daniel: *„Hojení je tady problematičtější. Když je hezky, říkám, ať nechodí ven, že je to bude pálit a jde to pryč. To samý, když mam možnost sehnat vazelínu, tak seženu vazelínu, lékařskou. Folií tady neseženu, jediné možná v práci, takže to nepoužívám, ale použiju to, že po dokončení tetování to vezmu pod převařenou vodou mejdlem, ale ne obyčejným, takovým tím zeleným, protibakteriálním, stojí nějakých třicet korun, ani ne, a je to výtečný, protože se to líp zatahuje.“*

Harry: *„Já kolikrát musím přijít a řeknu: ‚Mazej si to umejťj A že to jsou frajeři, kteří by. . . já nevím, cokoliv, to si můžou lidi myslet, co chtěj, vo kriminále, tak jdou a udělaj to. Protože mi věří. Fakt mi věří. Že já jsem za to zodpovědněj. To je. . . to je takový to privilegium.“*

8. TECHNIKY VĚŽEŇSKÉ TATUÁŽE

K provedení věžeňského tetování věžeňský tatér potřebuje tři věci – jehly, barvu a strojek. Původní technika spočívající ve vyškrabávání či vypíchávání tetování se dnes již prakticky nepoužívá. O této staré technice hovoří věžeňský tatér, Jezus.

Jezus: „*Dřív se to dělalo ručně, prostě klacík a dvě jehly do věčka. To když se namočí do tuše, tak v tom věčku zůstane podíl barvy, takže můžete dělat třeba 10 cm. Pak na vypíchávání se dávaly jehly vedle sebe.*“

Původní techniku vpichování snopečku jehel omotaných nití zastrčených do versatilky nahradily rotační strojky. I s tím málem, co odsouzení ve vězení mají k dispozici, dokáží za krátkou dobu v řádech několika málo minut sestrojít efektivní tetovací strojek. Na výrobu věžeňského strojku je třeba připravit si držák do tvaru písmene L a propiska, ze které si odsouzený vyrobí táhlo. K tomu se připevní motůrek buď ze zubního kartáčku, nebo holicího strojku (dříve se používal i z walkmana). Do táhla z propisky se vloží propisovací tuha zbavená hrotu, kam je vložena jehla nebo jejich svazek, která je na druhém konci spojená s motůrkem připevněným k tělu propisky. Pak už stačí dvě baterky nebo, je-li příležitost, připojit strojek ke zdroji (Lochmannová 2015, 15). Blíže postup výroby věžeňské tetovačky popisuje tatér Bába.

Bába: „*Máte klasickou propisku, kterou rozeberete, upálíte určité kus. Z hliníkový lžice si uděláte elko, dál na to nasadíte motůrek no a připevníte k tomu. Máte propisku? Já vám to namaluju. Ten spodek je pak odnímatelný. To je kvůli tomu, když skládáte ten strojek nebo když se vám pak zapce, tak ho můžete vyčistit. Držák na motůrek je z hliníkový lžice. Nejlepší je menší. Když jsou oválný motůrky, který se dají získat z kartáčeků, tak ten vezmu, připevním. Nejdřív stahuju nití, pak elektrikářskou páskou. Ona sama se pak zatahuje. Připevním dva kontakty, jeden nechávám celej a tady vedu kontakty ke zdroji. Mam tu tedy jeden od motoru ke zdroji a od spínače ke zdroji. Táhlo používám z propisky z náplně. Vezmu jehlu, jenom propíchnu, usazení motůrku a dávám jenom jehly tři nebo pět, tři na kontury, pět na vyplnění. Víc jehel se špatně dostává do mašinky.*“

Co se barvy týče, těla starších vězňů zpravidla zdobila a dodnes zdobí tetování provedená klasickou tuší, která je typická namodralým odstínem a zjevným rozpitím, v kombinaci s technikou klasického vpichování též častým vypadáním. Pro doplnění barvy se využívalo temper, ale ani ty nebyly trvalé a barva tak na tělech odsouzených příliš dlouho nevydržela. To, co se dochovalo dodnes, je tzv. špína. Špína se stále používá, ačkoli věžeňští profesionálové se jí již straní, a tak zůstává oblíbenou spíše u tatérů – amatérů. Špína je roztaveným materiálem z podrážek pantoflí, které se zapálí a černá substance se chytá do ešusu, talíře či jiné vhodné nádoby. Následně se nachytaná špína seškrábne a zředí očními kapkami nebo šamponem. Věžeňští profesionálové dnes velmi často používají barvy Staedtler, Rotring i originální Kuro Sumi. To se pochopitelně odráží i na kvalitě tetování. Mnohdy je tak možné i za věžeňskými mřížemi nalézt skutečná umělecká díla, což je v přímém rozporu s tím, že věžeňské tetování bylo dlouhodobě řazeno na spodní příčky žebříčku tetování.

Bába: „*Centrograf je technická tuš, Rotring je taky, Staedtler to samý. Pak máte Pelikán, označený, ale Pelikáni tedko hodně vyrábějí na razítka. Centrograf, to je*

normálně technická na rýsování. Je to nezavadný hlavně. Centrograf sem dostanu v pohodě, Rotring to samý. Je v tom ale velkej rozdíl. Rotring, centrograf a Kuro Sumi – ta je taková bohatější na pigment na tmavší, pak máte třeba jen black, plus podle čísel.“

Součástky na strojek a barvu si odsouzení obstarávají porůznu, v rámci pracoviště, návštěv, programu zacházení i s využitím personálu věznice.

Daniel: „Mám tu dva dozorce, který mi přinášejí barvu. Já jim automaticky dávám peníze. Řeknu třeba chci dvě barvy, dam 300, vim, že Rotring stojí nějakých 90 korun, Centrografa 15 až 30, Staedtler stojí 120, ty ceny znam, plus Kuro Sumi stojí víc. Oni ví, že jsem drzák. Oni maj na cigára a já nechci nikdy nic vracet.“

Jehly si tatéři obstarávají jednoduše, je možné je koupit v šitíčku a dále s nimi pracovat ve smyslu vyvařování, vybrušování a dezinfekce. Vedle klasických jehel se ale ve vězení využívají též špendlíky z nástěnek, štětiny z ocelového kartáče nebo i struny z kytary. Jehly se následně svazují. Pro potřebu provedení kontur se používá menší počet jehel, zpravidla dvě až tři, pro výplň se jehly svazují po čtyřech až šesti.

9. ZÁVĚR

Stejně jako ve většinové společnosti, tak také ve vězeňském prostředí došlo k vývoji na úrovni tatérského řemesla. Zdokonalily se techniky, odsouzení si našli cesty ke kvalitnějším barvám a dobu, kdy bylo tetování prováděno vpichováním snopečku jehel omotaných nití zastrčených do versatilky, vystřídala doba, kdy si vězeňští tatéři dokáží zhotovit strojek z dostupných součástek během několika minut.

Stejně jako mezi ostatními odsouzenými, také mezi vězeňskými tatéry existuje jistá forma hierarchie, kdy na spodních příčkách stojí ti, kteří se učí, kteří tetují pouze pro ekonomický prospěch a nedodrží základní pravidla tatérského řemesla, tudíž často míchají barvy a opakovaně používají jehly, na vrcholu pak stojí ti, kteří představují tatérskou elitu a přístup k nim je výrazně limitován. Tato studie se zaměřila primárně na střední kategorii tatérů, které je možno označit za vězeňské profesionály. Pro tyto jedince je typické dobré umělecké jméno, které překračuje hranice jedné věznice, řada tetování, kterými se jejich nositelé (a i sami tatéři) chlubí, vyšší míra neformální moci a autority, ekonomický blahobyt v podobě vyšší míry dispozice ceněnými statky i odlišný přístup k procesu tetování a zajištění úrovně hygieny.

Tito jedinci jsou zpravidla umělecky založení jedinci, kteří svůj talent objevili již ve svém raném věku. Vedle tetování se svým uměním živí též v tom smyslu, že často ostatním odsouzeným například malují portréty jejich rodiny, partnerek či přátel podle fotografické předlohy. Není výjimkou, že jejich díla zdobí kanceláře zaměstnanců a představitelů věznice. Díky svému talentu si dokázali vybudovat dobré jméno a jsou vyhledávanými umělci, čehož jsou si velmi dobře vědomi a na svoji práci jsou náležitě hrdí. Jejich talent jim přinesl ekonomický prospěch ve formě přístupu k ceněným a ve vězení žádaným statkům, jako je káva či tabák, výjimkou však nejsou ani peníze, které zprostředkovaně pak dokázali ve vnějším světě směniti za žádané statky. Zde je zajímavým zjištěním, že ekonomický motiv ve smyslu tetování jako výnosného byznysu, není motivem majoritním. Naopak

čistě ekonomický motiv je tatěry – profesionály odsuzován. Ekonomický aspekt je převážen touhou po seberealizaci, přičemž tyto dva motivy se vzájemně doplňují. S tím je spojen i jistý pocit osobní odpovědnosti tatěra za vytetované dílo, které v případě tatěrů – začátečníků, s nimiž jsem vedla rozhovory, zcela chyběl. Na druhou stranu jsou vězeňští profesionálové pod tlakem neustálé poptávky, což klade důraz na jejich schopnost uplatnění své neformální moci.

Na rozdíl od ostatních odsouzených je u vězeňských tatěrů patrný respekt k tetované symbolice. Oni sami mají své tělo ozdobeno tetováním, o jeho významu však dokáží rozsáhle referovat a je tak zcela evidentní, že aspekt estetiky je u nich potlačen symbolickým významem tetování. V případě samotných tatěrů, kteří jsou současně nositeli tetování, tak převažuje komunikační funkce tetování a funkce tetování jakožto nástroje přiřazení příslušnosti k určité skupině.

Zatímco dosud byla ve velmi omezeném výzkumu vězeňských tetování věnována pozornost především tetovaným odsouzeným, domnívám se, že pro potřeby především dalšího výzkumu je důležité perspektivu těchto aktérů doplnit též perspektivou vězeňských tatěrů, neboť pouze tak je možné získat širší vhled do zkoumané problematiky.

POUŽITÉ ZDROJE

LITERATURA

BECCI, Irene (2012): *Imprisoned Religion: Transformation of Religion during and after Imprisonment in Eastern Germany*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

BECKER, Gary (1968): Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy* 2/1995, s. 169–217.

BLAŽEK, Vladimír (2011): *Komunikace a lidské tělo: antropologie chování 5: učební text pro nebiologické a nepsychologické obory*. Plzeň: Západočeská univerzita.

CLEMMER, Donald (1958): *The prison community*. New York: Holt, Rinehart and Wilson.

CREWE, Ben (2009): *The Prisoner Society: Power, Adaptation, and Social Life in an English Prison*. New York: Oxford University Press.

DEMELLO, Margo (1993): The Convict Body: Tatting among Male American Prisoners. *Anthropology Today* 9/1993, s. 10–13.

DEMELLO, Margo (2003): *Bodies of inscription: A cultural history of the modern tattoo community*. Duke: Duke University Press.

DIRGA, Lukáš, LOCHMANNOVÁ, Alena a JURÍČEK Petr. The Structure of the Inmate Population in Czech Prisons. *Sociológia* 6/2015, s. 559–578.

DOUGLAS, Mary (2003): *Natural symbols: explorations in cosmology*. New York: Routledge.

DRAKE, Deborah (2012): *Prisons, Punishment and the Pursuit of Security*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

EHRlich, Isaac (1974): Participation in Illegitimate Activities: An Economic Analysis. In: Becker, Gary a Landes, William (eds.): *Essays in the Economics of Crime and Punishment*. New York: National Bureau of Economic Research, s. 68–134.

ESPOSITO, Barbara a WOOD, Lee (1982): *Prison Slavery*. Silver Spring: Joel Lithographic.

- EZZY, Douglas (2002): *Qualitative analysis*. London: Routledge.
- FISHER, Jill (2002): Tattooing the Body, Marking Culture. *Body & Society* 8/2002, s. 91–107.
- GIALLOMBARDO, Rose (1966): *Society of Women. A Study of a Women's Prison*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- GIBSON, Clare (2010): *Symboly a jejich významy*. Praha: Slovart.
- GOFFMAN, Erving (1961): *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Doubleday Anchor, New York: Anchor Books.
- JOSEPH, Nathan a ALEX, Nicholas (1972): The Uniform: A Sociological Perspective. *American Journal of Sociology* 4/1972, s. 719–30.
- KALVODOVÁ, Věra (2012): *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR.
- LAY, Thomas (1980): Symbols to Grow on. *Journal of Religion and Health* 3/1980, s. 180–185.
- LOCHMANNOVÁ, Alena (2015): Tetování jako vzkaz: Vybrané tělesné mutilace vězeňské subkultury. *The Journal of Culture* 1/2015, s. 8–16.
- LOCHMANNOVÁ, Alena (2016): Vězeňský trh – hybridní barter a komoditní peníze v prostředí českých věznic. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* 1/2016, s. 25–42.
- LOMBARDO, Lucien (1981): *Guards Imprisoned – Correctional Officers at Work*. New York: Elsevier Science Ltd.
- MAUSS, Marcel (1936): Les Techniques du corps. *Journal de la Psychologie* 3–4/1936.
- MORROW, James (1994): *Game Theory for Political Scientists*. Princeton, NJ: Princeton University.
- NEDBÁLKOVÁ, Kateřina (2006): *Spoutaná Rozkoš: sociální (re)produkce genderu a sexuality v ženské věznici*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- PRICE, John (1973): Private Enterprise in a Prison: The Free Market Economy of La Mesa Penitenciaría. *International Criminal Justice Review* 2/1973, s. 18–27.
- ROGERS, Kevin (2013). Psychology in Prison. In: Canter, David (ed.): *Criminal Psychology*. New York: Routledge.
- RUBIN Arnold (1988): *Marks of Civilization: Artistic Transformations of the Human Body*. Los Angeles: Mus. Cult. Hist., Univ. Calif. Los Angeles.
- RYCHLÍK, Martin (2005): *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- RYCHLÍK, Martin (2014): *Dějiny tetování*. Praha: Mladá fronta.
- SCHILDKROUT, Enid (2004): Inscribing the Body. *Annual Review of Anthropology* 33/2004, s. 319–344.
- SKARBEK, David (2014): *The Social Order of the Underworld*. New York: Oxford University Press.
- STRUCKMAN–JOHNSON, Cindy, STRUCKMAN–JOHNSON, David, RUCKER, Lila, BUMBY, Kurt a DONALDSON, Stephen (1996): Sexual coercion reported by men and women in prison. *The Journal of Sex Research* 1/1996, s. 67–76.
- SUNSTEIN, Cass (1999): Behavioral Law and Economics: A Progress Report. *American Law and Economics Review* 1/1999 s. 115–157.
- SYKES, Gresham (1966): *Society of Captives: A Study of Maximum Security Prison*. New York: Random House.

PRAMENY

Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

SUMMARY

The prison environment is one that has long been on the margin of interest in terms of Czech ethnographic and anthropological research. It is an environment that is very specific, and has its own rules, norms, order and values. In terms of structure, this environment can be referred to as a totalitarian institution. In the context of the totalitarian institution, the so-called “death of pre-institutional identity” is mentioned. The identity of a free man is gradually eliminated in the prison environment through standardized procedures and the approach of the prison staff, but also in the reflection of other convicts. The prisoner is generally deprived of everything he has brought to prison, including things linked to his self-identification, as a result of which he is unable to present a desirable image of himself to himself or others. Since this is an authoritative suppression of individuality, convicts must seek other ways of manifesting their own identity. One of them is body modification.

One of the tools for expressing one’s own identity in a total institution is the adaptation of one’s own body, which includes tattoos. The human mind generally works and communicates through symbols, the significance of which transcends time and space. Therefore, tattooing should be seen as a tool of nonverbal communication, especially in relation to its function of communication and identification. The symbolism of tattoos has been suppressed to a certain extent by fashion movements and trends presented through the pages of magazines that are available for inmates. It can be said that the nature of the prison market has changed in relation to supply and demand. Tattoos are among the most profitable prison activities that exist. Some convict tattoo artists learned their craft in the street and developed their skills in the prison environment; others began to tattoo due to a lack of stimuli in the prison environment or in order to obtain economically valuable assets.

In general, tattoos can be considered a status affair, not just a passive tattoo that is worn on the body, but also an active tattoo when the individual tattoos another individual. At the same time, prisoner tattoo artists who have talent are in high demand and very often enjoy many benefits from their position in the informal prison hierarchy.

Based on data resulting from four years of ethnographic research in the field of body modification among the prison population in the environment of Czech male prisons implemented in the years 2013–2017, the objective of this text was to outline the organization and methods of tattooing in the Czech men’s prisons from the perspective of prison tattoo artists, since this perspective has been often neglected. A partial aim of this work was to reflect on the motives that lead prison tattoo artists to implement this activity, which is prohibited in the environment of Czech men’s prisons and the implementation of which may greatly complicate the inmate’s stay in prison in the sense of partial punishment after his activities are revealed.

This study focuses primarily on the middle class of tattoo artists. These artists can be described as prison professionals. It is typical for these individuals to have an artistic name that crosses the boundaries of the prison, a number of tattoos that their holder (and the tattoo artist himself) prides himself on, a higher degree of informal power and authority, economic prosperity in the form of a higher degree of possession of valued goods, and a different approach to the process of tattooing and ensuring a certain level of hygiene. Thanks to their talent they have managed to build a good reputation for themselves and are popular artists who are very much aware of their work and are proud of it. Their talent has brought them economic benefits in the form of access to valuable goods in prison such as coffee or tobacco, and even money that they have been able to exchange in the outside world for the desired goods is not an exception.

Unlike other convicts, prison professionals have a strong respect for tattoo symbolism. Their own bodies are adorned with tattoos, but they can extensively refer to their meanings and it is highly obvious that the aspect of aesthetics is suppressed by the symbolic meaning of tattoos. As concerns the tattoo artists themselves, who are also have tattoos, the tattoo's communication function predominates as a means of belonging to a particular group.